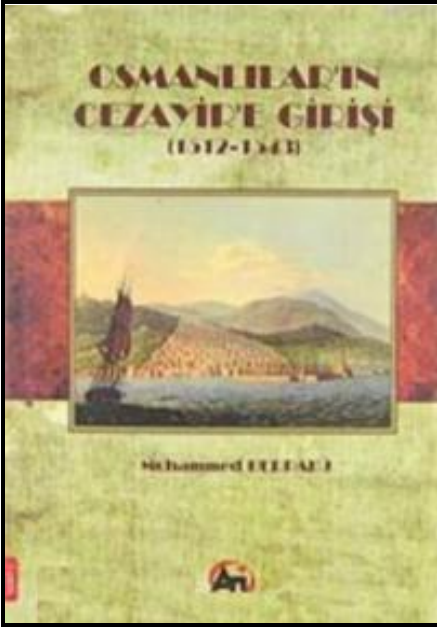

Mohammed Derradj,
Osmanlıların Cezayir'e Girişi (1515-1543), Akademi Titiz Yay., İstanbul
2011, 215 s.

Osmanlıların Cezayir'e girdiği dönem az bilinen ve bütün yönleriyle aydınlatılmayan konulardan biridir. Çünkü bu döneme ait bilinen kaynak eser ve vesikalar çok azdır. Daha sonraki dönemlere ait eserlerde ise sadece genel bilgilere yer verilmiştir. Örneğin yerel kaynaklarda dönemle ilgili bilgiler dağınık bir halde bulunabilmektedir. Bu da araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır. Osmanlıların Cezayir'e girdiği dönemde yazılan Osmanlı kaynakları da sınırlı ve genel bilgiler içermektedir. Yine bu dönemi anlatan Batılı kaynaklar ise ya Fransız generaller,

ya Hristiyan din adamları, ya savaş esirleri ya casuslar ya da Avrupalı elçiler tarafından yazılmıştır; ancak bu kaynakların ortak özelliği Fransız bakış açısına sahip olmaları ve Osmanlıların Cezayir'deki önemini küçük göstermeye çalışan tarafsız bir tutumla ele alınmış olmalarıdır (s. 1). Kitabın müellifi Muhammed Derradj bu hassasiyetleri göz önünde bulundurarak gerek Cezayir Arşivlerini gerekse Osmanlı Arşivlerini incelemiş, bunların dışında da muhtelif çalışma ve kaynak eserlerden yararlanarak, objektif bir bakış açısıyla, Türkiye'de az bilinen Osmanlıların Cezayir'e girdiği dönemi mercek altına almıştır.

Yazar giriş kısmında eserde kullanılan kaynakların tanıtım ve tahlilini yaparak, kitapta bahsi geçen dönemin genel bir değerlendirmesini yapmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum, Safevilerle olan ilişkiler, Memluklerin yıkılışı, Avrupa'da İspanya, Macaristan, Fransa, İngiltere, Venedik, Portekiz ve İtalya gibi devletler hakkında bilgiler aktarılmıştır. Endülüs, Fas, Tunus ve Libya'nın da o dönemki durumları hakkında bilgiler verilmiştir. Eserde, arşiv belgeleri, muasır kaynaklar, daha sonra yazılanlar ve araştırma eserleri kullanılan kaynaklar olarak gösterilmiştir. Arşiv kaynaklarında, Cezayir Arşivi, Cezayir Milli Kütüphanesi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve diğer arşiv belgelerine yer verilmiştir.

Arşiv belgelerinden sonra konuyla ilgili o dönemde yazılmış olan muasır eserler belirtilmiştir. Bunlar arasında Hasan b. Muhammed el-Vezzân'ın *Vasfu İfrikiyâ* adlı seyahatnamesi, Hayreddin Paşa tarafından arkadaşı Seyyid Ali Muradî'ye yazdırılan ve bizde *Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları* olarak bilinen *Ğazavâtu Arrûc ve Hayreddin* adlı eser ile Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriye* adlı eseri görülmektedir.

Eserin birinci bölümünde (s. 47-81) Cezayir'in Osmanlıların eline geçmesinden önceki durumu hakkında bilgi verilmiştir. Burada Muvahhidlerin yıkılışından sonra Telemsân şehrinde kurulan Abdülvâdiler, Fas'ta hüküm süren Merînîler ve Abdülvâdilerin doğusunda yer alan Hafsiiler arasında geçen çekişme anlatılmıştır. Ardından Abdülvâdiler arasındaki hanedan mücadelesi, Abdülvâdilerin çöküşü, XVI. yüzyılın başlarında Cezayir'de nüfuz alanları ve Cezayir'in içinde bulunduğu sosyoekonomik durum hakkında bilgiler verilmiştir. Yine bu bölümde Kuzey Afrika ülkelerinin kendi aralarındaki mücadeleden zayıf düşmeleri sebebiyle, İspanya ve Portekiz'in, onların bu durumundan yararlandıkları ve bölgenin önemli yerlerini paylaşmak

için aralarında anlaşmışları belirtilmiştir. Daha sonra İspanya'nın el-Marsa'l-Kebîr (1505), Tenes (1507), Vehrân (1509), Bicâye (1510), Ceza-yir (1511) ve Müsteğânim (1511) şehirlerini işgal edişleri anlatılmıştır. İspanya'nın Cezayir'i işgal etmesinin nedenleri dini, güvenlik, siyasî ve ekonomik olarak dört başlık altında incelenmiştir. İşgal sonrasında oluşan sonuçlar ise siyasî ve iktisâdi olmak üzere iki kısımda değerlendirilmiştir. Daha sonra işgale karşı başlatılan direniş ve tepkilere yer verilerek bölüm tamamlanmıştır. Yazar bu bölümde, askeri bakımdan güçlü olan İspanyolların, liman ve denize kıyısı olan şehirleri kolayca işgal ettiklerine; ancak ülkenin iç kısımlarına ilerlemelerinin, alimler ve tarikat şeyhleri öncülüğünde başlatılan direniş hareketleri sayesinde engellendiğine dikkat çekmektedir. Bu durumun bir benzeri de İtalyanların 1911'de Trablusgarp ve Libya'yı işgalleri sırasında yaşanmıştır.

Eserin ikinci bölümünde (s. 83-173) Barbaros kardeşler ve Osmanlıların Cezayir'e girişine yer verilmiştir. Öncelikle Cezayir'de Osmanlı nüfuzunu artıran Barbaros kardeşlerden Oruç Reis, asıl ismi Hızır olan fakat sakallarının kızıl olmasından dolayı Barbaros lakabıyla anılan ve

Yavuz Sultan Selim tarafından kendisine Hayreddin lakabı verilen Barbaros Hayreddin Paşa, Oruç ve Hayreddin reislerin danışmanlığını yapan İshak Reis ile Rodos'ta Aziz Yuhanna Şövalyeleri tarafından öldürülen İlyas Reis gibi denizci leventlerin hayatları hakkında kısa bilgiler aktarılmıştır. Daha sonra Barbaros kardeşlerin Kuzey Afrika'daki faaliyetlerine değinilerek, Osmanlı Devleti'nin Cezayir'e giriş safhaları üzerinde durulan bölümde Oruç Reis (1512-1518) ve Hayreddin Paşa dönemi (1518-1543) iki ayrı fasıl olarak ele alınmıştır. Bu bölümde döneme ait şu bilgilere yer verilmiştir. Oruç Bey, Cerbe Adası'nı üss edinmesinden sonra, Akdeniz'de Avrupa sahillerine saldırılar düzenlemiştir. Böylece elde ettikleri ganimetlerle maddi rahatlığa kavuşan Barbaros kardeşler, Akdeniz'de de ünlerini artırarak korkulan bir güç haline gelmişlerdir. Bu safhadan sonra işgal altında bulunan Kuzey Afrika sahillerini kurtarmak için girişimlere başlayan Barbaros kardeşler ilk olarak 1512'de Bicâye şehrini kuşatmış; fakat İspanyolların karşı koyması sonucu muvaffak olamamışlardır. Bu kuşatma onlarda, İspanyollar ile mücadele edebilecekleri düşüncesini yerleştirmiştir. Bu

sırada kolundan yaralanan Oruç Reis'in yarası iyileşmediği için kolu kesilmek zorunda kalmıştır. Bicâye kuşatmasından sonra 1514'te Cical kalesi kurtarılmıştır. Barbaros kardeşler tarafından kazanılan zaferler Avrupalı Devletlerde endişeye yol açarken Osmanlı Devleti'nde coşku ile karşılanmıştır. Mücadeleye devam edilebilmesi için Osmanlı Devleti'nin güçlü desteğine ihtiyaçlarının olacağını düşünen Barbaros kardeşler, Osmanlı Devleti ile irtibat kurmak için Kemal Reis'in yeğeni olan Piri Reis başkanlığında bir heyeti Osmanlı Devleti'ne göndermiştir. Hediye yüklü altı gemi ile İstanbul'a gelen heyete Yavuz Sultan Selim değer vermiş, iki büyük savaş gemisi hediye etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti ile iletişime geçen Barbaros kardeşler artık Akdeniz'de Osmanlı Padişahı tarafından himaye edilen birer denizci olmuştur.

Eserin üçüncü bölümü (s. 175-191), 1515 yılında İspanyol işgalinden kurtulan Cezayir'in Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle oluşan mahalli tepkilere ayrılmıştır. Bunlardan birincisi Barbaros kardeşlerin halkın gözünde kahraman olarak görülmesine tepki veren mahalli liderlerdir. Bunların başında Cezayir şehrinin ileri gelenlerinin oluşturdu-

ğu meclisin başkanı Sâlim et-Tûmî ve Berberi bölgesindeki Kûkû Dağı'nın emiri Ahmed b. Kâdî gelmektedir. Bunlar makam ve nüfuzlarını kaybetmek korkusundan dolayı halkı Türklere karşı kışkırtıp isyana teşvik etmekteydi. Diğer bir grup ise olumlu tepkileriyle bölgede bulunan alimlerdir. İspanyol işgaline karşı Türkleri davet eden alimler Barbaros kardeşlere bir çok konuda yardımcı olmuştur. Alimler, Osmanlı idaresini temsil eden Barbaros ile mahalli yöneticiler arasında arabuluculuk vazifesi yapmışlardır. Cezayir'de çıkan isyanları bastırmadan önce Barbaros, isyandan vazgeçmeleri için kendilerine alimleri göndermiştir. Genellikle olumlu sonuç veren bu politikayla isyan sorunsuzca bastırılmıştır. Bazen de alimlerin meseleyi çözemedikleri olmuştur. İşte bu durumda Barbaros önce alimlerden fetva almış, ardından da isyanı bastırmak için karşı taraf ile savaşmak durumunda kalmıştır. Cezayir'in Osmanlı idaresine girme-

sine halkın tepkisi alimlerin telkinleri sonucu olumlu olmuştur. Osmanlı'ya karşı muhalefet çok nadir görülmüştür. Bölge hükümdarlarından Tunus Hafsî Sultanları Barbaros'un gücünden korktukları ve kendi tahtlarının ellerinden alınacağı düşüncesiyle Barbaros'a mesafeli davranmışlardır.

Sonuç olarak eserde İspanyolların Akdeniz sahillerini işgalinden başlayarak, sonrasında talep üzerine Barbaros kardeşlerin işgale karşı Cezayirîlilere yardım etmesi, bölgede Barbaros'un hâkimiyetinin başlaması, buna karşı yerel halktan oluşan mahalli tepki ve isyanlar, Barbaros'un Osmanlı'dan gelen yardımlarla bu isyanlara karşı koyması ve neticede bölgede başlayan Osmanlı hâkimiyeti kronolojik olarak verilmiştir. Olaylar anlatılırken dönemin nadir bulunan kaynaklarından istifade edilmiştir. Eser dönem için önem arz etmektedir.

Mehmet NAM*

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü;
mehmetnam@hotmail.com.